

Program Europske unije CARDS 2004
za Republiku Hrvatsku

Zapošljavanje uz podršku
osoba s intelektualnim teškoćama
PUT U SVIJET RADA

Ovaj projekt financiran je
od Europske unije

Provoditelj projekta
Udruga za promicanje inkluzije

Ova brošura izrađena je u okviru projekta **Pristup zapošljavanju: socijalna inkluzija osoba s intelektualnim teškoćama**, financiranog sredstvima Europske unije u okviru programa *CARDS 2004 – Pružanje usluga neprofitnog sektora u zaštiti zdravlja, socijalnoj skrbi i izvaninstitucionalnom obrazovanju i Potpora organizacijama civilnog društva u području zaštite okoliša i održivog razvoja* (broj ugovora:2004-0102-0102).

Sažetak projekta:

Udruga za promicanje inkluzije već deset godina pruža podršku osobama s intelektualnim teškoćama u uključivanju u život lokalne zajednice. U Hrvatskoj su osobe s intelektualnim teškoćama gotovo u potpunosti isključene iz svijeta rada i zapošljavanja. Cilj projekta: socijalna inkluzija osoba s intelektualnim teškoćama i povećanje mogućnosti zapošljavanja osoba s intelektualnim teškoćama u gradu Zagrebu na otvorenom tržištu rada te osnaživanje osoba s intelektualnim teškoćama putem samozastupanja da aktivno sudjeluju u promicanju svog prava na rad i zapošljavanju. Aktivnosti u suradnji s partnerom Centrom za odgoj i obrazovanje su usmjerene na izgradnju modela partnerstva, osnivanje službe zapošljavanja uz podršku za osobe s intelektualnim teškoćama, promicanje pristupa zapošljavanju, obuku u području samoodređenja i samozastupanja te zagovaranje implementacije i promjena u sustavu zapošljavanja za osobe s intelektualnim teškoćama. Očekivani rezultati su zapošljavanje dvadesetak osoba s intelektualnim teškoćama na otvorenom tržištu rada, osnivanje prvog radnog centra u Republici Hrvatskoj u koji će biti uključeno oko četrdesetak korisnika te utjecajem na promjene u zakonodavstvu osnivanje agencija za zapošljavanje uz podršku osoba s intelektualnim teškoćama.

Obavezan partner:

Srednja škola – Centar za odgoj i obrazovanje, Zagreb, Zagorska 14

Neobavezan partner:

Udruga za samozastupanje, Zagreb, Bleiweisova 15

UDRUGA ZA PROMICANJE INKLUZIJE

Bleiweisova 15, 10000 Zagreb

Tel/fax: 01 / 37 51 696

inkluzija@inkluzija.hr

www.inkluzija.hr

Kontakt osoba: Neda Mišćević

ZAPOŠLJAVANJE UZ PODRŠKU
OSOBA S INTELEKTUALNIM TEŠKOĆAMA

PUT U SVIJET RADA

Ovaj projekt financiran je
od Europske unije

Provoditelj projekta
Udruga za promicanje inkluzije

Zapošljavanje uz podršku je plaćeni rad osoba s intelektualnim teškoćama u redovnoj radnoj sredini. Cilj nije pronaći "za rad spremnu osobu" već pronaći i prilagoditi smislene poslove u zajednici te osigurati individualno primjereno obučavanje i podršku na radnom mjestu.

Zapošljavanje uz podršku zagovara osiguravanje prava na rad, poštivanje ljudskog dostojanstva i pruža mogućnost socijalnog i gospodarskog uključivanja osoba s intelektualnim teškoćama u zajednicu. To je **model partnerstva** u kojem su uz osobu s intelektualnim teškoćama i članove tima službe zapošljavanja uz podršku, uključeni poslodavci, obitelj, skrbnici i po potrebi razne druge službe u zajednici koje su važne za samu osobu.

ZAPOŠLJAVANJE UZ PODRŠKU: **korisnici usluga**

- Osobe s intelektualnim teškoćama **koje imaju poslovnu sposobnost kvalificirane za određeno zanimanje ili osobe bez zanimanja** – sklapaju ugovor o radu
- Osobe s intelektualnim teškoćama **koje su lišene poslovne sposobnosti** – sklapaju ugovor o radnim aktivnostima ili sudjeluju u proizvodnim i kooperativnim aktivnostima radnog centra

ZAPOŠLJAVANJE UZ PODRŠKU: **određenja rada službe**

- **interakcija** s osobama bez teškoća – osobe s intelektualnim teškoćama nakon završene rehabilitacije ili školovanja vrijeme provode uglavnom u krugu svojih obitelji ili s drugim osobama s teškoćama. Zbog različitih predrasuda vrlo rijetko su integrirane u aktivnosti koje provode druge osobe bez teškoća.

- radnik prima **plaću** i koristi druge pogodnosti kao što su bolovanje, godišnji odmor, dodatna edukacija i osposobljavanje – podrška službe zapošljavanja odnosi se i na edukaciju osoba s teškoćama o pravima radnika na radnom mjestu kao i praćenje poštivanja tih prava od strane poslodavca.
- osoba se **najprije smješta u radnu** sredinu i **potom** joj se pruža **obuka** za konkretan posao – osobe s intelektualnim teškoćama se često obrazuju za zanimanja koja se više ne traže na tržištu rada ili zbog dugotrajne nezaposlenosti gube samopouzdanje i vještine koje su stekli tijekom školovanja. Ovaj pristup također omogućava osobi s intelektualnim teškoćama da izabere zanimanje za koje se nije školovala ali ga može i želi raditi (profesionalna rehabilitacija).
- **svatko može biti uključen** u zapošljavanje uz podršku bez obzira na opseg teškoća – podrška radnog asistenta omogućava i osobama s većim teškoćama da budu uključene u svijet rada.
- **podrška je fleksibilna** i prilagođava se potrebama konkretne osobe – uz optimalnu podršku omogućava se brže i efikasnije učenje radnih zadataka, brža i lakša integracija u radnu sredinu.
- pruža se **kontinuirana podrška** kako bi osoba zadržala željeni posao ili pronašla novi – često je lakše pronaći odgovarajući posao nego ga zadržati. Stalnim praćenjem i podrškom preveniraju se teškoće na koje nailazi svaka osoba na novom radnom mjestu.
- **osobe s intelektualnim teškoćama odlučuju** gdje i pod kojim uvjetima žele raditi – za svakog pojedinog korisnika s obzirom na njegove sposobnosti i želje traže se odgovarajući poslovi. Uz podršku radnog asistenta i u dogovoru s poslodavcem mogu se napraviti potrebne prilagodbe koje će osigurati dobro obavljanje posla.

ZAPOŠLJAVANJE UZ PODRŠKU: koraci u programu

- **Procjena u funkciji zapošljavanja** – prvi i najvažniji korak je doznati sposobnosti, interese i navike potencijalnog radnika kako bi odredili njegove potrebe u odnosu na zapošljavanje.
- **Kontaktiranje potencijalnih poslodavaca, pronalaženje odgovarajućeg radnog mjesta** i priprema poslodavca i radnog okruženja idući je korak u razvijanju programa.
- **Analiza i prilagodba radnog mjesta** – na konkretnom radnom mjestu analiziraju se postupci potrebni za obavljanje radnog zadatka i po potrebi se radno mjesto prilagođava osobi koja se zapošljava.
- **Provedba osobno usmjerenog programa podrške** – pružanje neposredne podrške korisniku pri obučavanju, uvježbavanju i izvođenju radnih zadataka i situacijama indirektno povezanim sa zapošljavanjem, ostvarivanju socijalnih odnosa u radnoj sredini te zaštita prava i traženje pomoći. Taj proces je **profesionalna rehabilitacija** osoba s intelektualnim teškoćama u idealnim uvjetima – redovnoj radnoj sredini.
- **Trajno praćenje** osobe i nakon temeljnog obučavanja kroz komunikaciju sa korisnikom i poslodavcem, podrška kod promjene radnog mjesta, radnih aktivnosti ili uvjeta rada te u problemskim i kriznim situacijama.
- **Praćenje radne efikasnosti i kvalitete radnog življenja** – osoba s intelektualnim teškoćama kao i osobe bez teškoća ima pravo promijeniti radno mjesto prema vlastitoj želji i u tome dobiva podršku službe zapošljavanja. Krajnji cilj je osobno zadovoljstvo osobe koja se zapošljava!

ZAPOŠLJAVANJE UZ PODRŠKU: modeli koje provodimo

Model individualnog zapošljavanja uz podršku

Za osobu s invaliditetom pronalazi se posao koji najbolje odgovara njenim željama i sposobnostima. Trening učenja radnih zadataka kao i vještina vezanih za komunikaciju i snalaženje u radnoj sredini provodi se na konkretnom radnom mjestu. Kad korisnik svlada potrebne vještine i stekne samopouzdanje u radu i povjerenje u suradnike, podrška radnog asistenta se u dogovoru s korisnikom i poslodavcem se smanjuje do potpunog ukidanja. No podrška službe zapošljavanja se nikada potpuno ne ukida. Služba prati korisnika u radu i uvijek je na raspolaganju korisniku i poslodavcu i suradnicima na radnom mjestu.

Grupni model zapošljavanja uz podršku

Grupni model – manja skupina osoba s invaliditetom (obično pet do osam) obučava se za rad na konkretnom radnom mjestu, a obuku, praćenje i podršku im također pruža služba zapošljavanja uz podršku.

Postoji i varijanta ovog modela tzv. raspršena grupa. Ovaj model se često koristi u uslužnim ili proizvodnim djelatnostima (restorani, hoteli, proizvodni pogoni), a svaka osoba radi zaseban posao u okviru jedne tvrtke.

Podrška radnog asistenta je stalna.

Model mobilnih skupina

Mala grupa osoba s invaliditetom, najviše šest osoba, radi kao zasebna jedinica koja nudi svoje usluge zajednici. Služba zapošljavanja uz podršku dogovara i organizira poslove, obično na nekoliko lokacija u zajednici. Vrste poslova koje obavljaju su uređivanje zelenih površina, raznošenje novina, čišćenje tvrtki ili okoliša i slično. Obično imaju podršku jednog ili dva radna asistenta.

ZAPOŠLJAVANJE UZ PODRŠKU: usluge koje nudimo

Zapošljavanje uz podršku osoba s intelektualnim teškoćama

Pod zapošljavanjem podrazumijevamo sklapanje ugovora o radu sa svim pravima i obvezama koje iz njega proizlaze.

Na žalost, osobe s intelektualnim teškoćama su među najmanje zastupljenim u ukupnom broju zaposlenih osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada. Često imaju sposobnosti i interese potrebne za određeni posao, ali da bi posao mogli obavljati na primjeren način i dugotrajno ga zadržati potrebna im je odgovarajuća podrška.

Podrška je najčešće potrebna u situacijama koje nisu direktno vezane za obavljanje radnog zadatka: prilagodba radnog vremena, formaliziranje ugovora o radu, dogovori s poslodavcem, odabir sredstava rada i slično.

Takva prilagodba je uglavnom minimalna i ne iziskuje puno vremena ili veća novčana ulaganja od strane poslodavca, no u postojećem sustavu zapošljavanja i skrbi za osobe s intelektualnim teškoćama ne postoji služba koja bi pružila takvu cjelovitu vrstu podrške.

Usmjerenost ka samoj osobi s teškoćama, njenim interesima i potrebama, a ne stečenom znanju, ranijim poslovima i radnom iskustvu te trening na konkretnom radnom mjestu za određeni posao, ključ je uspješne profesionalne rehabilitacije, zapošljavanja i dugotrajnog zadržavanja posla.

Prema postojećim zakonima veliki broj osoba s intelektualnim teškoćama ne može se zaposliti temeljem ugovora o radu jer su **lišene poslovne sposobnosti** ili nisu u mogućnosti, zbog drugih razloga, sudjelovati na otvorenom tržištu rada.

Za te osobe služba zapošljavanja uz podršku nudi sljedeće usluge koje im omogućavaju sudjelovanje u svijetu rada:

Radne aktivnosti uz podršku na otvorenom tržištu rada – ovaj program omogućava participaciju u svijetu rada i osobama s većim intelektualnim teškoćama, osobama koje se ne mogu zaposliti temeljem ugovora o radu, a u mogućnosti su obavljati niz poslova koji se nude na otvorenom tržištu rada. Njihov rad reguliran je sporazumom o suradnji između službe zapošljavanja uz podršku i poslodavca te ugovorom o radnim aktivnostima korisnika. Osoba s intelektualnim teškoćama uključena je u jednake pripreme aktivnosti kao i osobe koje se zapošljavaju temeljem ugovora o radu.

Rad u suradnji s lokalnim tvrtkama – kooperativni poslovi

Cilj je osigurati posao za osobe s intelektualnim teškoćama u okviru radnog centra (u osnivanju). U suradnji s tvrtkama na otvorenom tržištu rada korisnici obavljaju poslove koji se uobičajeno rade u tvrtkama i dobivaju nagradu za to. Važan segment ovih aktivnosti je i kontakt radnika tvrtki s kojima surađujemo i korisnika programa.

Proizvodnja različitih ukrasnih i uporabnih proizvoda – cilj ovog programa je osmišljavanje, proizvodnja i prodaja različitih artikala. Ovo je jedan od načina na koji se može osigurati plaćeni rad za osobe s intelektualnim teškoćama.

Sudjelovanje u aktivnostima radnog centra je često je jedan od koraka prema poslu u vanjskoj radnoj sredini. U radnom centru se provodi profesionalna rehabilitacija korisnici razvijaju određene vještine koje su im neophodne za rad u vanjskoj radnoj sredini.

ZAPOŠLJAVANJE UZ PODRŠKU: **pružatelji podrške**

Osobama s intelektualnim teškoćama u programu zapošljavanja uz podršku podršku pružaju članovi tima: stručna osoba, **defektolog – rehabilitator** i **radni asistent** te pridruženi članovi tima **psiholog i pravnik**.

Defektolog – rehabilitator zajedno s korisnikom programa kreira osobni program podrške za radno mjesto, traži poslove, zastupa korisnika kod poslodavca, educira radnog asistenta i povezuje ga s korisnikom te kontinuirano prati rad korisnika i nadzire rad radnog asistenta. Zadužen je za promidžbu programa, marketing i plasman proizvoda proizvedenih u radnom centru.

Radni asistent je osoba koja je prošla obuku za taj posao od strane stručne osobe u programu. Njegova uloga je pružanje individualno prilagođene podrške osobi s intelektualnim teškoćama u osposobljavanju za radne aktivnosti u otvorenim uvjetima, poticanju i podržavanju socijalne integracije osobe u radnoj okolini te praćenje i podrška u cilju ostvarivanja radne efikasnosti, kvalitete radnog življenja i na taj način dugotrajnog zadržavanja radnog mjesta. Kod nekih korisnika podrška ostaje

trajna i opsežna za cijelo vrijeme rada. Kod nekih se podrška postupno smanjuje i postaje povremena ili podrška prema potrebi. Kod djela korisnika s vremenom se podrška radnog asistenta u potpunosti zamjenjuje **prirodnom i mentorskom podrškom od strane redovnih radnika**.

Pravnik se uključuje u dijelu pravnih poslova (izrada ugovora, savjetovanje korisnika).

Psiholog sudjeluje u procjeni i kreiranju individualnog plana zapošljavanja za svaku osobu.

ZAPOŠLJAVANJE UZ PODRŠKU: pogodnosti za korisnika

- **Ostvarivanje prihoda** – osobe koje su zaposlene uz podršku dobivaju primjerenu plaću za svoj rad, mogu participirati u troškovima života ili stvoriti preduvjete za samostalan život izvan obitelji.
- **Profesionalna rehabilitacija** u redovnim radnim uvjetima.
- **Socijalna integracija i interakcija** – radom u vanjskoj radnoj sredini povećava se stupanj integracije između korisnika i ostalih radnika. Navedeno pokriva sve aspekte radnog života pa i one izvan radnih aktivnosti kao što su slavlja na radnom mjestu, put od i prema radnom mjestu i druženje izvan radnog mjesta.
- **Zadovoljstvo kvalitetom radnog življenja** – subjektivan osjećaj zadovoljstva korisnika važan je aspekt kvalitete radnog življenja. Korisnici su zadovoljni stupnjem integracije na radnom mjestu, vlastitom aktivnošću na poslu, novim vještinama koje su stekli i vrlo su im važna i prijateljstva i kontakti koje stječu.
- **Gledišta poslodavaca i kolega na radnom mjestu** – poslodavci i redovni radnici mijenjaju negativne stavove i pokazuju zadovoljstvo modelom zapošljavanja, ulogom radnih asistenata i radom radnika uz podršku.
- **Ekonomska isplativost** – Troškovi zapošljavanja uz podršku su značajni, ali su s vremenom isplativi. Oni umanjuju potraživanje prava – pogodnosti iz sustava socijalne skrbi. Još uvijek su jeftiniji od skupih i neproduktivnih dnevnih programa i "zaštitnih poduzeća".
- **Obitelji** osoba s teškoćama **su zadovoljnije** – obiteljima postaju vidljive nove sposobnosti članova njihovih obitelji, postaje uočljiv njihov potencijal samostalnosti, značajni su im i prihodi koje ostvaruju te nova poznanstva i kontakti koja život člana njihove obitelji čini potpunijim.
- **Osobe su bolje prihvaćene u zajednici** i ostvaruju **bolju kvalitetu življenja** i u drugim područjima.

ZAPOŠLJAVANJE UZ PODRŠKU: pogodnosti za poslodavca

- visoko motivirani radnici koji rijetko izostaju s posla
- mala fluktuacija radne snage, a ukoliko dođe do promjene radnog mjesta služba predlaže i educira novog radnika
- dodatna edukacija od stručne osobe službe, ukoliko je potrebno
- manje nezgoda na radnom mjestu
- veća lojalnost radnika i zadovoljstvo poslom
- trajna usluga praćenja službe zapošljavanja uz podršku

ZAPOŠLJAVANJE UZ PODRŠKU: što kažu korisnici programa?

Posao mi puno znači. Upoznajem nove ljude, družim se, imam svoj novac i ne moram tražiti od roditelja i konačno mogu svojim novcem platiti ljetovanje i otići na more. D.M.

Ne bih mijenjao ovaj posao jer se ne bih želio odvojiti od kolega ovdje. Na burzi sam od srednje škole. (op. 5 godina) D.Š.

Meni posao znači sve! (op. na pitanje što znači "sve" kaže "pa, sve!") I.K.

Novcem koji zaradim sudjelujem u troškovima života u kući i tako pomažem roditeljima. Važno mi je da se družim, upoznajem nove ljude i da nisam stalno doma. D.F.

Volim svoj posao. Jako dobro vezem i izradio sam puno lijepih stvari. Ipak, nadam se da ću se jednog dana zaposliti u nekoj firmi kao i moji prijatelji i zato se još više trudim. B.L. (radi u radnom centru)

ZAPOŠLJAVANJE UZ PODRŠKU: gdje smo sada

Razvoj programa zapošljavanja uz podršku Udruga za promicanje inkluzije započela je još 2000. godine i do sada je na tržište rada kroz naše usluge uključeno preko 50 osoba s intelektualnim teškoćama koje i dalje kontinuirano podržavamo i pratimo. Program zapošljavanja uz podršku u republici Hrvatskoj još uvijek nije ušao u sustav financiranja državnih službi koje skrbe o osobama s invaliditetom.

Naše iskustvo je da poslodavci žele zaposliti osobu s invaliditetom ako njene sposobnosti odgovaraju potrebama radnog mjesta i spremni su na suradnju u smislu potrebnih prilagodbi. Ova spremnost je svakako i rezultat neposrednih kontakata službe zapošljavanja uz podršku s poslodavcima kao i promicanja modela zapošljavanja uz podršku kod poslodavaca. Ovakav partnerski pristup, mobilnost tima službe zapošljavanja i povjerenje koje zadobivamo svojim radom otvara vrata zapošljavanju novim korisnicima.

Provođenjem različitih projekata pokazali smo da je ovakav model moguće uspješno provoditi u zajednici i da postoje velike potrebe za istim.

Tijekom godina razvijanja ovog programa stvorili smo model primjeren stvarnim potrebama osoba s intelektualnim teškoćama. Na žalost, osobe s intelektualnim teškoćama još uvijek se obrazuju za zanimanja koja se više ne traže na tržištu rada, dugotrajnim čekanjem na Zavodu za zapošljavanje gube vještine koje su stekli tijekom obrazovanja, ako i dobiju posao teško ga zadrže zbog nedostatne neposredne podrške u početku ili tijekom rada.

Jedan veliki broj osoba s većim teškoćama prema postojećim zakonima nije predviđen za uključivanje u svijet rada, iako mnogi od njih imaju sposobnosti i potrebne za obavljanje nekih zadataka i želju za uključivanjem u svijet rada.

Za te osobe smo osmislili i osnovali projekt **radni centar** s ciljem formaliziranja istog i uključivanja u sustav financiranja prema postojećim zakonima. U radni centar (u osnivanju) je uključeno više od 30 osoba s intelektualnim teškoćama. Međutim, u Hrvatskoj još uvijek formalno nije osnovan niti jedan radni centar.

Nedostatak poticajnih mjera za zapošljavanje ili njihovo nepravovremeno donošenje, kao i nedostatak zakonskih obveza i posebnih olakšica za poslodavce, znatno otežavaju zapošljavanje osoba s invaliditetom.

Nije razvidno mogu li osobe s većim intelektualnim teškoćama biti zaposlene na nepuno radno vrijeme te ima li to utjecaja na njihova prava u sustavu socijalne skrbi i drugih osiguranja.

I na kraju, ne postoji zakonska osnova za osnivanje sustavne službe (agencije) zapošljavanja uz podršku.

Uz sve navedene teškoće odlučni smo u daljnjem razvijanju programa i sigurni da je za mnoge osobe intelektualnim teškoćama program zapošljavanja uz podršku jedini uspješan put u svijet rada.

Za više informacija:

Program zapošljavanja uz podršku osoba s intelektualnim teškoćama

Bleiweissova 15, 10000 Zagreb

Tel. 01 / 37 58 931

Fax: 01 / 37 51 696

inkluzija@inkluzija.hr

www.inkluzija.hr

Delegacija Europske komisije

Trg Žrtava fašizma 6, 10000 Zagreb

Tel. 01 / 450 01 10

euinfocentar@euic.hr

www.delhrv.ec.europa.eu/hr

Ova publikacija izrađena je uz pomoć Europske unije. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Udruge za promicanje inkluzije i ni na koji se način ne može smatrati da odražava gledišta Europske unije.

Europsku uniju čini 27 zemalja članica koje su odlučile postupno povezivati svoja znanja, resurse i sudbine. Zajednički su, tijekom razdoblja proširenja u trajanju od 50 godina, izgradile zonu stabilnosti, demokracije i održivog razvoja, zadržavajući pri tom kulturalnu raznolikost toleranciju i osobne slobode. Europska unija posvećena je dijeljenju svojih postignuća i svojih vrijednosti sa zemljama i narodima izvan svojih granica.